

Старченко А.В.
*аспірант,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького
м. Черкаси, Україна*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-475-0-88>

ЕВОЛЮЦІЯ МОНЕТАРНИХ СИСТЕМ (НА ПРИКЛАДІ ДЕРЖАВ ЄС)

Завдання оптимізації монетарних регіональних систем завжди стояло на порядку денному багатьох країн світу. Інколи це призводило до формування колективних багатокраїнових валютних систем, інколи критерії, що висувалися були занадто обтяжливими до виконання державами – аплікантами. В окремих випадках вони відмовлялися від прийняття колективної валюти або ж відкладали її запровадження на невизначений термін. Численні суперечки між учасниками валютного союзу виникли насамперед також щодо управління монетарними відносинами як в межах певної країни так і цілих коаліцій. Відомі також випадки створення регіональних валют таких як західноафриканські (CFA) і центральноафриканські франки (XOF). Певною мірою ці грошові одиниці були прив'язані до французького франку, а потім і до євро. Спільні африканські валюти несли в собі чисельні ускладнення, що були, зокрема, пов'язані з емісією, імплементацію жорстких монетарних правил, а також позицією національних банків держав-учасниць.

Тим не менше історія створення африканських валют була доволі повчальною з огляду на наступне формування монетарних моделей в Європі. Утім погляди теоретиків і практиків монетарного регулювання щодо створення спільної валюти, у т. ч. в ЄС/ЄЕС були доволі значущими, проте й досить суперечливими. З огляду на це виглядає доволі логічною періодизація динаміки ключових характеристик розвитку Європейського монетарного Союзу, окремі елементи якої були запропоновані R. Jones. Саме він виокремив 17 етапів побудови валютної системи в ЄС починаючи з 1970 року по 28 грудня 2002 року [1, р. 289], ув'язуючи їх з керівними документами, що приймалися інституціями ЄС. В нашому розумінні запропоновані етапи доцільно було б узагальнити і візуалізувати у більш лаконічній формі.

В основу обґрунтування етапів монетарної конвергенції нами було покладено декілька важливих принципів: *критеріальний*, йдеться про селектування найбільш значущих факторів і дій основних акторів Союзу, а також оцінювання їх впливу на загальний процес валютної консолідації; *конвергентний* – надзвичайно важливим є реальне зближення обмінних курсів валют держав-учасниць та їх кінцеве закріплення (безвідзивний статус); *системний*, передбачає існування взаємозалежних національних економік та їх вплив на фінансову систему; *компліментарний*, передбачається взаємне доповнення сутнісних характеристик монетарної моделі; *індикативної дифузії* [2], надзвичайно важливим є реальне оцінювання результатів монетарного зближення. Зазначені принципи дозволили виокремити такі етапи:

- *обґрунтування необхідності створення Європейського монетарного Союзу (EMU) (1970–1989 р.р.)*. Наявними стали дві доволі суперечливі «монетарні» доповіді Вернера (1970 р.) і Делора (1989 р.). Ці автори хоча й виокремлювали «обов’язкові» три стадії імплементації монетарних правил, тим не менше суттєво відрізнялись своїми підходами і особливо – прогнозами. У цей період був розроблений механізм обмінних курсів (ERM). Передбачалося, що з плином часу він стане надійною основою «монетарної стабільності в Європі». Доволі значущою у цей період стала Мадридська Європейська Рада, одним з напрямків якої стало удосконалення EMS (Європейської монетарної системи);

- *імплементації монетарних моделей (1990–1998 р.р.)*. Суттєво зростає інтенсивність інституційних впливів, з – поміж яких слід вважати початок першої стадії EMU. Великого значення набув також Маастрихтський договір (1993 р.). Були розроблені критерії конвергенції. Мала місце друга стадія (1994 р.) Мадридської Європейської Ради, в ході якої набули підтримки ідеї нової валюти (євро). Амстердамська рада та указаний договір (1997 р.) продовжили конвергенційне зближення. Підтримка Пакту стабільності і зростання у новій версії (ERM2). Обговорення проблеми валютних курсів. Вибори президента і виконавчих органів Європейського Центрального банку (ECB) і усієї системи Центрального банку. Велике значення має процес гармонізації їх спільної діяльності;

- *практичної реалізації (1999–2002 р.р.)*. Плани Делор 1 і Делор 2 були скоректовані за часом виконання. Важливим організаційним заходом стало вибудовування кінцевої моделі обмінних курсів і прив’язка їх до євро. Внаслідок чого був запущений механізм безвідзивних курсів. Разом з ним мали місце полярні результати здійснення системних

356

реформ. Тривалий час доволі проблематичним залишалося приєднання Греції, Португалії до монетарного союзу. Проведені референдуми в окремих країнах (Данія) заблокували їх вступ до зони євро. 1 січня 2002 року розпочалася загальна циркуляція євровалюти (банкноти, монети). Глибоко символічним стало те, що згідно до Маастрихтського договору засновником ЄС є 12 країн. Така ж кількість країн об'єдналися в зону євро;

- *диверсифікації* (розпочався в 2002 р. і триває зараз). За цей період зона євро суттєво розширилась, її учасниками стали 20 членів ЄС (2024 р.). Деякі країни, які не увійшли до складу Європейського Союзу (Андора, Ватикан, Сан-Маріно, Монако) використовують євро на підставі спеціальних фінансових угод. Чорногорія і Косово самостійно прийняли рішення про використання в якості законної платіжної одиниці євро. Тим не менше не всі країни вивили бажання приєднатися до зони євро через можливі побоювання турбулентності економіки Спільноти. Також мало місце недотримання вимог Маастрихтських критеріїв окремими державами-членами.

Монетарна модель ЄС: уроки для України. Набуття Україною статусу апліканта на вступ накладає значну відповідальність на неї щодо здійснення багатьох реформ у т.ч. у фінансовій сфері. На це вказують відомі вітчизняні дослідники, зокрема О. Шнирков, В. Муравйов, Р. Заблоцька [3], О. Чугаєв [4]. Надзвичайно важливим є нарощування високих темпів реформування економіки, навіть під час військових дій наголошують закордонні дослідники, вони визначають, що ВВП на душу населення України становить лише 29,8% середнього показника по ЄС (2020 р.) [5]. До цього слід додати, що валютно – фінансові відносини будуть обговорюватися щодо відповідності оновленому так званому «Спільному доробку», котрий охоплює: розділ 32 – фінансовий контроль (кластер 1), розділ 9 – фінансові послуги (кластер 2), фінансове і бюджетне забезпечення (кластер 5).

Розуміння складності і важливості переговорів про зближення вже найближчим часом становитиме важливу проблему і, водночас, важливий тренд стратегічного реформування економіки України.

Література:

1. The Politics and Economics of the European Union. Second Edition /Ed.by Robert A. Jones. Chapter 11. Economics and Monetary Union. Edward Elgar. Cheltenham. 2001. P. 287-314

2. Rogers E. Diffusion of innovations. Free Press. New York – London, 2003. 550 p.

3. Економічна асоціація України з Європейським Союзом: монографія / Шнирков О.І., Муравйов В.І., Заблоцька Р.О. та ін. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2015. 415 с.

4. Чугасв О. Європейське бізнес – середовище. Київ : ВПЦ «Київський університет». 2020. 183 с.

5. Commission Opinion and Analytical report – Ukraine. Directorate General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations. Unit A1 – Communication and Inter – institutional Relations. Brussels. 2023. P. 1.